

УДК 330.837

Ємцев В. І.,

д.е.н., доцент, кафедра менеджменту,

Національний університет харчових технологій, м. Київ

КЛЮЧОВІ СУПЕРЕЧНОСТІ ПРИ ВПРОВАДЖЕННІ КОНЦЕПЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕС-СТРУКТУР В УКРАЇНІ

На прикладі підприємств вітчизняного АПК розглянуто проблеми соціальної відповідальності бізнес-структур перед суспільством та необхідності дотримання відповідних стандартів етики їх господарської поведінки. Визначено, що основними чинниками, які стримують впровадження концепції соціальної відповідальності в агросекторі є: самоусунення держави від вирішення соціальних проблем на селі; низький техніко-технологічний рівень виробництва та низька ефективність діяльності бізнес-структур; незрозумілість законодавчої бази, яка б визначала відносини соціальної відповідальності для держави, регіонів і бізнесу. Також чинником є правовий нігілізм щодо виконання положень багатьох існуючих законодавчих і нормативно-правових актів; недостатня увага розробці та впровадженню диференційованого підходу до завдань і механізмів соціальної відповідальності для малого, середнього й великого бізнесу, які мають різний рівень капіталізації та різні ресурсні можливості задля здійснення соціальних програм; відсутність методів економічної оцінки соціальної відповідальності держави й бізнесу, а також механізмів реалізації соціальної відповідальності тощо.

Ключові слова: соціальна відповідальність, бізнес-структури, імідж, підприємство, конкурентоспроможність, світовий ринок, продовольство, конкуренція.

КЛЮЧЕВЫЕ ПРОТИВОРЕЧИЯ ПРИ ВНЕДРЕНИИ КОНЦЕПЦИИ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ БИЗНЕС-СТРУКТУР В УКРАИНЕ

Ємцев В. И.

На примере предприятий отечественного АПК рассмотрены проблемы социальной ответственности бизнес-структур перед обществом и необходимости соблюдения соответствующих стандартов этики их хозяйственного поведения. Определено, что основными факторами, сдерживающими внедрение концепции социальной ответственности в агросекторе, являются: самоустранение государства от решения социальных проблем на селе; низкий технико-технологический уровень производства и низкая эффективность деятельности бизнес-структур; незрелость законодательной базы, которая бы определяла отношения социальной ответственности для государства, регионов и бизнеса. К факторам относится правовой нигилизм

относительно выполнения положений многих существующих законодательных и нормативно-правовых актов; недостаточное внимание разработке и внедрению дифференцированного подхода к задачам и механизмам социальной ответственности для малого, среднего и крупного бизнеса, которые имеют разный уровень капитализации и разные ресурсные возможности для осуществления социальных программ; отсутствие методов экономической оценки социальной ответственности государства и бизнеса, а также механизмов реализации социальной ответственности и т.д.

Ключевые слова: социальная ответственность, конкурентоспособность, бизнес-структуры, имидж, предприятие, мировой рынок, продовольствие, конкуренция.

KEY CONTRADICTIONS IN SOCIAL RESPONSIBILITY CONCEPT IMPLEMENTATION BY THE BUSINESS STRUCTURES IN UKRAINE

Yemtsev V.

The problems of social responsibility of business structures and the need to comply with relevant ethical standards of business behavior are analyzed when the native agricultural sector is taken as an example. We have revealed the connection between socially responsible behavior and the competitiveness growth of the enterprises and products, the direct influence of the improved image and the opportunities to enter the world food markets. It was found out that business structures perceive the requirements for the implementation of social responsibility as an additional financial burden and payment for the extremely unsatisfactory state and local authorities in matters of social security, welfare and environmental protection. It was determined that the main factors that hinder the implementation of the social responsibility concept in the agricultural sector are: the State is not involved in the process of solving social problems in rural areas; low technical and technological level of production and low efficiency of business structures; undeveloped legal framework that would identify the relationship of social responsibility for the State, regions and businesses; legal nihilism that applies to existing laws and regulations; insufficient attention to development and implementation of differentiated approaches to the objectives and mechanisms of social responsibility for small, medium and large businesses with different levels of capitalization and different resource capabilities to implement social programs; no economic evaluation methods towards social responsibility of the State and business, as well as the lack of mechanisms for implementing social responsibility and so on.

Keywords: social responsibility, business structures, competitiveness, business image, enterprise, global market, food, competition.

Постановка проблеми. Посилення соціальної відповідальності бізнес-структур (СВБС) при здійсненні господарської діяльності є актуальною для всіх країн світу. Про необхідність розробки цієї концепції наголошували такі вчені як П. Друкер (1958 р.), М. Фрідман (1962 р.), К. Девіс (1975 р.) та інші [1; 2].

У 1980 р. ООН розробила Кодекс поведінки транснаціональних компаній. Згодом з'явилась Глобальна Угода ООН. У 2007 р. Міжнародною Асоціацією стандартизації (ISOTMB) був розроблений проект, а у 2010 р. прийняті рекомендації щодо соціальної відповідальності (WC SR № 113, 2007-7-23; ISO/WD 2600:2010) [3]. У цих документах підкреслюється необхідність підвищення рівня соціальної відповідальності бізнесу. Від впровадження концепції соціальної відповідальності в діяльність агропромислових бізнес-структур залежать не тільки умови праці найманих робітників, рівень, якість і безпечність життя населення країни, але й успішність створення позитивного іміджу бізнес-структур вітчизняного АПК на світовому ринку. Виходячи з цих позицій, розгляд проблем впровадження концепції СВБС в бізнес-структурах вітчизняного АПК є дуже актуальним і потребує постійної дослідницької уваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням змісту соціологічної категорії «соціальна відповідальність» та проблем впровадження соціальної відповідальності в діяльність бізнес-структур займалися такі вчені як Галушко В. П. [9], Нашекина О. Н. [4], Самаєва Ю. [7], Суха І. М. [9], Тимошенко І. В. [4] та інші. Разом з тим, незважаючи на значні увагу до вивчення проблем розвитку СВБС, дослідження не тільки не втратили своєї актуальності, але стали ще більш потрібними, особливо в умовах перманентних фінансово-економічної та політичної криз в Україні.

Мета статті. Розглянути основні суперечності та проблеми впровадження у господарську діяльність бізнес-структур вітчизняного АПК принципів концепції соціальної відповідальності бізнес-структур.

Основні результати дослідження. У відповідності до положень концепції соціальної відповідальності, бізнес-структури добровільно враховують інтереси суспільства, покладаючи на себе повну відповідальність за результати своєї діяльності. При цьому, всі зацікавленні у впровадженні її принципів у власну діяльність сторони мають позитивний результат від її реалізації [4].

Основними складовими концепції СВБС є:

- відповідальність по відношенню до держави;
- відповідальність по відношенню до соціальних потреб суспільства;
- відповідальність щодо забезпечення якості та безпечності свого продукту (робіт, послуг) і у відносинах до клієнтів;
- відповідальність по відношенню до своїх співробітників;
- відповідальність щодо охорони навколишнього середовища.

Для багатьох великих транснаціональних компаній соціальна відповідальність вже багато років є невід'ємною частиною корпоративної культури бізнесу. Однак, більшість українських бізнесменів вважають, що вирішення гострих соціальних проблем - це прерогатива державних структур, а бізнес повинен тільки забезпечувати власникам одержання прибутку й можливість сплачувати державі податки.

Дійсно, бізнес-структури можуть бути соціально активними і відповідальними, коли їх діяльність ефективна. Однак, в умовах перманентних криз, більшість вітчизняних підприємств малого та середнього бізнесу змушені просто виживати і не в змозі виконувати принципи соціальної відповідальності в повному обсязі. На теперішній час для них більш актуальним є питання виживання та, за нагодою, підвищення ефективності діяльності, ніж дотримання політики соціальної відповідальності.

В цих умовах для основної сукупності підприємців сприйняття принципів СВБС зводиться в їх розумінні як до додаткового фінансового навантаження на діяльність підприємств. При цьому це навантаження розглядається ними як плата за вкрай незадовільну роботу (а часом і за повну бездіяльність) державних та місцевих органів влади у питаннях соціального захисту населення, благоустрою та захисту навколишнього середовища. Такий підхід у сприйнятті сутності СВБС вигідний саме чиновникам, які виконання своїх обов'язків намагаються перекласти на підприємців. Це підтверджується тим, що за даними Комітету ВР з підприємництва та регуляторної політики, скарги на дії держслужбовців всіх рівнів відносно участі підприємців у «добровільно-примусовій благодійності» з боку малого та середнього бізнесу лунають зараз частіше, ніж скарги на дії фіскальних органів. На нашу думку, саме існуючий в країні вкрай низький рівень зрілості інституціонального середовища (свавілля чиновників, порушення вимог діючого законодавства, включаючи Конституцію, тотальна корупція тощо) призводить до того, що у бізнес-середовищі об'єктивно відтворюється психологія та норми безвідповідальної поведінки у господарській діяльності бізнес-структур.

Саме тому, якщо вітчизняні підприємства АПК зможуть розробити та застосувати дієві виробничу та маркетингову стратегії і впровадити принципи концепції СВБС у процесі своєї діяльності, то вони будуть мати всі шанси зайняти лідируючу позицію на внутрішньому та світовому ринках продовольства. Це також дозволить створити умови для розвитку конкурентоспроможності підприємств вітчизняного АПК та їх продукції і полегшить їх вихід на продовольчі ринки інших країн світу. Особливо гостро це питання постає в умовах значного зниження попиту на внутрішньому продовольчому ринку та зростання напруги геополітичної ситуації у відношеннях між Росією й Україною, яка вже призвела до втрати ринків Криму, східних районів України, Росії і країн Євразійського економічного союзу.

У порівнянні з іншими галузями економіки, АПК як система має ряд суттєвих особливостей, які характеризуються залежністю від природно-кліматичних умов, значною тривалістю виробництва і непередбачуваністю в одержанні його результатів, сезонністю праці. Відкритість цієї системи проявляється, передусім, у тому, що вона є найуразливішою в економічному, виробничо-технологічному, організаційному і біологічному плані.

Станом на 1990 р. сільськогосподарська галузь України складалася з 7576 колгоспів (76,1% від загальної кількості сільгоспідприємств) і 2383 радгоспів (23,9%), які обробляли 32406 тис га ріллі. У сільгоспвиробництві було зайнято 4344 тис. чоловік, що виробляли

70,4% всього обсягу продукції рослинництва і 59,4% продукції тваринництва. У результаті змін, що сталися у всіх сферах АПК, станом на 01.12.2014 р. функціонувало вже 56133 підприємства різни організаційно-правових форм, якими оброблялось лише 27670 тис. га ріллі (або 84% від загальної площі ріллі проти 1990 р.) та в яких було зайнято лише 784 тис. найманих робітників, тобто у 5,54 рази менше, ніж у 1990 р. [5; 6].

Підприємства, що займались агровиробництвом, зазнали великих втрат і зараз функціонують в умовах відсутності збалансованої системи сівозміни, новітніх технологій вирощування сільгоспкультур, розбалансованості економічних відносин між виробниками сировини і переробними підприємствами, низького рівня якості менеджменту та маркетингу, обмеженої купівельної спроможності споживачів, яка стримує формуванні об'єктивно справедливих цін на продукти агровиробництва та їх переробки.

Скорочення обсягів агровиробництва, ціновий диспаритет і недоступність кредитних коштів спровокували скорочення виробництва та обвал на ринку праці на селі. Зараз з 8442,1 тис. чол. сільського населення у віці 16-60 років, лише 3577,5 тис. чол. працюють у сільському, лісовому та рибному господарстві [5; 6]. Таким чином, майже 5 млн. чол. (57,6% від економічно активного сільського населення) на селі не мають роботи. Однак, доля робітників, мешканців сільської місцевості, які втратили роботу в сільському господарстві залишилась поза увагою держави та діючих підприємств АПК. В цих умовах сільське населення змушено самостійно вирішувати питання власного виживання. Від безвиході люди вимушені виїжджати з сільської місцевості в пошуках роботи та погоджуватися на будь-яку роботу ціною втрати кваліфікації, навичок і досвіду. У результаті країна втрачає найголовніше - кваліфікацію робітників, а отже, і потенційну привабливість вітчизняних трудових ресурсів.

Як свідчать результати досліджень, у 2014 р. кількість безробітних (за методологією МОП) склала 1847,6 тис. чол. (9,3% від економічно активного населення). В той же час показник безробітних, зареєстрованих службою Держзайнятості, залишається незмінним і мізерним - 2,4%. Це зайвий раз підтверджує, що державні органи зайнятості не в змозі не тільки допомогти людям і вирішити проблеми з їхнього працевлаштування, а навіть надати об'єктивну інформацію про стан справ [5; 7].

Під впливом реструктуризації сільгоспвиробництва змінилася і загальна структура виробництва продукції підприємств сільського господарства. Так, у 1990 р. вона була наступною: питома вага продукції тваринництва складала 48,2%, продукція рослинництва - 51,8%. Під впливом змін це співвідношення змінилося і у 2014 р., відповідно, склало - 45,5% та 59,4%, що свідчить про збільшення на 7,6% питомої ваги продукції рослинництва у загальній структурі агровиробництва та негативно вплинуло на рівень зайнятості населення на селі і експортні можливості країни [5; 6].

Доказом тому є існуючі на сьогоднішній день обсяги експорту вітчизняної тваринницької продукції до ЄС. Так, підписана з ЄС угода про Асоціацію дозволяє

вітчизняним підприємствам, які займаються виробництвом, переробкою та реалізацією тваринницької продукції, вже зараз освоювати ринок європейських країн. Проте, не дивлячись на існуючі квоти, у 2013 р. обсяги її експорту були мізерні і становили (у т): ВРХ - 0, свиней - 0, овець, кіз - 0, курей живих - 0; м'яса ВРХ (свіжого) - 0,367, м'яса ВРХ (мороженого) - 1,19, свинини - 3,17, баранини або козлятини - 0,13, м'яса та їстівних субпродуктів свійської птиці - 44,76, риби свіжої - 0,16, молока та вершків, незгущених та без додання цукру чи інших підсолоджуючих речовин - 10,95, молока та вершків, згущених та з доданням цукру чи інших підсолоджуючих речовин - 25,48, масла - 0,32, сирів всіх видів і кисломолочних сирів - 1,28. Структура експорту до ЄС у 2014 р. також фактично не змінилась у порівнянні з останніми роками: основну частку експорту продовжують складати зернові (близько 65% у фізичному вираженні), насіння соняшнику й соняшникова олія (5,9% і 4,7%, відповідно) [8].

При цьому, частка господарств населення у виробництві продукції рослинництва збільшилась з 18,9% у 1990 р. до 40,6 % у 2014 р., тобто у 2,3 рази. У виробництві продукції тваринництва, відповідно - з 40,8% до 54,5% (по молоку - з 24% до 77,53% тобто у 3,3 рази) [5; 6].

Результати проведеного аналізу свідчать про те, що за період з 1980 – 2014 рр. поголів'я ВРХ скоротилося у 5,97 разів та зберігає загальну тенденцію до скорочення. Станом на 1.02.2015 р. загальне поголів'я ВРХ склало 3,984 млн. голів, у т.ч. корів - 2,276 млн. голів. З них - 68,3 % поголів'я ВРХ та 77,5% поголів'я корів утримується у господарствах населення (77,53% від всього валового обсягу виробництва молока в країні виробляється ними) [5; 6]. Таким чином, майже половина всієї агропродукції країни зараз виробляється у господарствах населення без застосування сучасних засобів механізації праці, інтенсивних технологій, при примітивних умовах утримання худоби, за відсутністю санітарно-гігієнічних умов і, як наслідок, з низькою ефективністю, низькою якістю і безпечністю продукції, що виробляється та без можливості будь-якого впливу на планування обсягів її виробництва та терміни поставки готової продукції на переробні підприємства. У селах повністю відсутній контроль за якістю кормів, умовами утримання, годівлі та здоров'ям тварин, виробництвом, якістю, умовами збереження й транспортуванням всієї тваринницької продукції.

Все це зумовлює суттєві сезонні коливання обсягів виробництва молока, призводить до дефіциту сировини для молокопереробних підприємств, ускладнює можливість прогнозування обсягів виробництва молока, молочної продукції та управління розвитком галузі.

Майже всі домогосподарства та дрібні ферми не мають умов для виконання вимог відповідних технологій виробництва молока, забезпечення механізованого доїння, санітарно-гігієнічних вимог (вчасне охолодження та належне зберігання) і, як наслідок, не здатні забезпечити високу якість та безпечність виробленого молока. Так, наприклад, за

технологічними вимогами щойно отримане молоко без охолодження можна зберігати не довше години. Далі необхідно його охолодити. Це запобігає розмноженню бактерій у молоці (за температури 4° С через 12 годин початкова кількість бактерій у щойно отриманому молоці збільшується удвічі, при 10° С - у 16 разів, при 15° С - у 32 рази, а при 32° С кількість бактерій збільшується у 32 рази вже через 2-3 години) [9]. Проте, ця вимога практично не виконується. Більш того, в умовах відсутності «холодної» логістики деякі приватні виробники молока для його збереження від скисання, додають антибіотики тетрациклінової групи, хлорамфеникол (левоміцетин), які заборонені українським законодавством.

Результати досліджень свідчать що загальна товарність молока в країні у 2014 р. склала 41,3% і знизилась проти 1990 р. на 37,5%. Решта виробленого в країні молока (42%) не постачається на переробні підприємства і, тим самим, реалізується та споживається без проходження всіх рівнів та видів контролю якості і безпеки молока та молочної продукції [6]. Такої практики в ЄС не існує, тому довести європейським споживачам, що за українським молоком є належний контроль, вкрай складно.

Згідно з українськими стандартами до вищого сорту відноситься молоко з кількістю бактеріальних клітин до 300 тис./см³, першого - до 500 тис./см³, другого - до 3000 тис./см³. У розвинених країнах ці вимоги набагато вищі. Так, у більшості країн ЄС та США рівень цього показника не перевищує 100 тис./см³, в Океанії, Данії та Швеції - 50 тис./см³, а в Аргентині - 25 тис./см³ [9]. Таким чином, молоко, що за українськими стандартами класифікується як «екстра» та «вищий ґатунок» і визначається як сировина високої якості, за вимогами ЄС класифікується як «стерпне» та відноситься до найнижчого класу якості. При цьому у натуральному вимірі молока «екстра»-класу у 2014 р. було вироблено лише 277 тис. т, що склало біля 6% від усього обсягу виробленого в країні і поставленого на переробні підприємства молока [6].

Що стосується молока першого та другого сорту, то за стандартами ЄС воно є взагалі непридатним та не використовується для харчових цілей. Таким чином, існуючи на сьогоднішній день вітчизняні стандарти на молочну сировину, яку молокопереробні підприємства закупають у сільськогосподарських товаровиробників України, не відповідають стандартам європейських країн.

Крім того, за оцінкою місії інспекторів Офісу з питань харчових продуктів і ветеринарії (FVO) Генерального директорату з питань охорони здоров'я й захисту прав споживачів (DG SANCO) із 266 молокопереробних заводів, що працюють в Україні, лише близько третини відповідають вимогам Європейського союзу щодо наявності впровадженої системи НАССР і лише 5 зможуть отримати єврономера найближчим часом.

До цього ж існують факти фальсифікації продукції українського виробництва, що також ставлять під загрозу доступ української продукції на ринки, і, безумовно, псують міжнародний імідж країни. Найбільше в Україні фальсифікується саме молочна продукція.

Результати перевірок свідчать, що 20-25% молока, 25% - згущеного молока, близько 70% вершкового масла в країні не відповідає стандартам. Основна маса молочної продукції фальсифікується за допомогою рослинних жирів, причому найчастіше не великими, а дрібними виробниками. Так, у тваринному маслі повинно бути 100%, а в спредах — 25% молочного жиру. Проте, у багатьох зразках вершкового масла під час перевірок визначали лише 12-13% молочного жиру [9].

Важкий сучасний фінансовий стан майже всіх господарюючих структур аграрного сектору по суті зумовлює лише довикористання виробничого потенціалу, створеного у попередні роки. Як свідчать результати дослідження, аграрні підприємства забезпечені основними сільськогосподарськими машинами на 30-58%, з яких понад 90% вже відпрацювали свій термін експлуатації два і більше разів. Так, кількість тракторів у 2014 р. склала 29,5%, зернозбиральних комбайнів – 28,6%, бурякозбиральних комбайнів - 15,56% від їх кількості у 1990 р. Енергетичні потужності у розрахунку на одне підприємство у 2014 р. склали 27,4% проти 1990 р. [5; 6].

В існуючих умовах це призводить до надзвичайно високого навантаження на техніку. Так, навантаження на один трактор зросло з 66 га ріллі у 1990 р. до 142,85 га у 2014 р., на один зернозбиральний комбайн – відповідно з 113 га зернових культур до 250 га, а в південних областях воно перевищує 535 га. Технічні можливості наявного комбайнового парку надають можливість вчасно зібрати урожай зернових лише на третині площ посівів, на решті – терміни прибирання збільшуються у два, три і більше разів, жнива тривають 40 і більше днів, що неминуче призводить до втрат 25-60% вирощеного врожаю [6]. На полях щорічно залишається продукції на 8-12 млрд. грн. Причому із року в рік ця цифра зростає [5; 6].

В існуючих умовах матеріально-технічного забезпечення виробники сільгосппродукції змушені постійно порушувати практично всі вимоги фіто-санітарних правил сівозміни, технологій основного і передпосівного обробітку ґрунту, оптимальних термінів сіви, вимог щодо догляду за посівами, збирання і післязбирального обробітку врожаю тощо. За результатами проведеного аналізу впливає, що в сучасних умовах небезпечного рівня досяг процес збільшення площі під технічними культурами (соняшник, ріпак тощо), які інтенсивно виснажують ґрунти. У 2014 р. площі під соняшником зросли у 2,5 рази, під ріпаком - у 9,6 разів, під соєю - у 12 разів у порівнянні з 1990 р. Наприклад, у 2012 р. посіви соняшнику в Україні займали 21% ріллі - при оптимальній нормі у 12%, а в Луганській, Донецькій, Дніпропетровській, Запорізькій областях під цю культуру було відведено до третини площ посівів [5; 6]. Жодна розвинута країна не відводить під соняшник більше 5% у структурі посівів і не поводить так агресивно по відношенню до родючості ґрунтів.

Домінування розбалансованої системи землеробства призводить до виснаження і погіршення якості та родючості ґрунтів. Згідно результатів проведених досліджень (дані Національного наукового центру «Інститут ґрунтознавства і агрохімії ім. О. Н.

Соколовського» УААН), за останні 20 років ґрунти втратили 40-50% гумусу (від початкового цілинного стану), внаслідок чого найродючіші у світі чорноземи України перетворилися на ґрунти із середнім рівнем родючості, причому їх стан продовжує погіршуватись.

Неузгодженість політики держави у питаннях пропорційності зростання продуктивності та оплати праці, спроби підняти конкурентоспроможність вітчизняної сільгосппродукції на світовому ринку, досягти тимчасових зиску та рішення проблем на внутрішньому продовольчому ринку за рахунок низьких зарплат робітників і доходів агропідприємств, шляхом застосування монетарних методів, надмірного й нескоординованого адміністрування аграрного ринку владними інституціями всіх рівнів, вже призвели до деформацій на ринку праці в селі.

Це підтверджують і наведені дані (табл. 1), які свідчать про те, що заробітна плата робітників сільського господарства в останні роки складала 57-62% від зарплати робітників промисловості та 65-71,3% від середньої зарплати по Україні.

При цьому, як свідчить аналіз економічного досвіду багатьох країн, якщо дії з підвищення життєвого рівня не супроводжуються адекватним економічним зростанням економіки, неминуче виникають макроекономічні диспропорції. У цьому відношенні Україна на межі економічного ступору, бо, за офіційною статистикою, у 2004 р. темпи росту реальних доходів населення становили 27,4%, а зростання ВВП – 12,1%, у 2005 р. – 39 та 2,7%, у 2007 р. – 32 та 7,9%, у 2009 р. – 5,8% та спад 15%, у 2011 р. – 13,6 і 5,2%, 2012 р. – 14,5% та 0,2% відповідно [5; 6].

Таблиця 1. Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників за основними видами економічної діяльності, грн.

Галузь	2010	2011	2012	2013	2013 р. до 2012 р., %
Усього	2239	2633	3026	3265	107,9
Сільське, лісове та рибне господарство	1472	1853	2086	2340	112,1
Промисловість	2570	3107	3478	3763	108,2

Джерело: [5].

Наявність штучного монополізму переробних і торговельних підприємств, диспаритету цін на промислову й сільськогосподарську продукцію, низький рівень прибутковості на авансований в агросектор капітал, недосконалих кредитного й податкового механізмів призвели до того, що для більшості аграрних підприємств недосяжне навіть просте відтворення виробництва.

Ще одним важливим аспектом є екологічність виробництва. Дійсно, переробка сільгосппродукції відноситься до матеріалоємних видів виробництва, в яких обсяги

сировини і допоміжних матеріалів можуть у декілька разів перевищувати вихід готової продукції. Тому переробна промисловість - велике джерело утворення вторинних сировинних ресурсів і відходів, що породжують екологічні проблеми. Так, наприклад, цукрові заводи, як об'єкти промислової діяльності, є джерелом забруднення довкілля газоподібними речовинами, твердими відходами та стічними водами, а тому відносяться до об'єктів середньої та низької екологічності. В існуючих умовах посилення жорсткості екологічного законодавства заводи вимушені будуть сплачувати значні штрафи за його порушення. В результаті потенційні конкурентні переваги підприємств АПК будуть втрачатися ще більше. Тому, разом з техніко-технологічними новаціями треба кардинально змінювати, наприклад, систему водного господарства цукрових заводів, використовувати штучну біологічну очистку та виводити не лише фільтраційний, але й транспортерно-мийний осад у сухому вигляді з виробництвом меліоративних чи інших видів продукції. Це також вимагає застосування сучасних технологій з економії природних ресурсів і захисту довкілля. Вирішенням цієї проблеми в існуючих умовах існуючого конкурентоформуючого середовища повинні стати перехід від інерційного до інноваційного типу розвитку виробничих структур АПК, до екологізації виробництва та залучення до господарського обороту вторинних ресурсів.

Треба також відзначити, що в існуючих умовах техніко-технологічне відставання вітчизняної економіки від провідних промислово розвинених країн не скорочується, а по ряду напрямів, навпаки, поглиблюється. Тому стратегічною метою держави в існуючих умовах повинно бути відродження машинобудування, його технологічна модернізація, розвиток інноваційної інфраструктури, проведення промислової політики, яка б дозволила забезпечити розвиток конкурентоспроможності підприємств АПК та сприяла впровадженню принципів СВБС в їх діяльність.

Висновок. Виходячи з вищенаведеного можна зробити висновки, що основними чинниками, що стримують впровадження концепції СВБС на підприємствах АПК України є:

- нерозвиненість законодавчої бази, яка б визначала відносини соціальної відповідальності для держави, регіонів, бізнесу й населення;

- невиконання положень багатьох законодавчих і нормативно-правових актів та повільний перехід від соціального захисту населення до соціальної відповідальності всіх суб'єктів ринкових відносин;

- орієнтація в підходах до впровадження вимог СВБС не на європейські й світові стандарти, а на діючі в умовах України показники (мінімальна заробітна плата, прожитковий мінімум, соціальні стандарти, що застаріли або відсутні тощо);

- недостатня увага розробці та впровадженню диференційованого підходу до завдань і механізмів соціальної відповідальності для малого, середнього й великого бізнесу, які мають різний рівень капіталізації та різні ресурсні можливості задля здійснення соціальних програм;

- відсутність методів економічної оцінки соціальної відповідальності держави, бізнесу й індивідів, а також механізмів реалізації соціальної відповідальності тощо.

Все це свідчить про те, що концепція СВБС ще не отримала визнання й поширення в бізнес-середовищі України. Тому, щоб забезпечити дію механізму СВБС на практиці, необхідно створити не тільки об'єктивні умови - сформувавши правову, соціальну державу, демократичне суспільство, але сформувавши, у відповідності до світових, вимоги до представників бізнесу щодо установки діяти соціально відповідально. З цієї точки зору саме економічна криза може стати поворотним пунктом у переосмисленні підходів до СВБС в Україні.

1. Хоманн К. *Экономическая этика и этика предпринимательства* / К. Хоманн, Ф. Бломе-Дрез; [пер. с нем]. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 2001.
2. Petrova P. K. *Hidden Costs of Organizational Dishonesty* / P. K. Petrova, N. J. Goldstein, R. B. Cialdini // *MIT Sloan Management Review*. – 2004. – April.
3. *Guidance on social responsibility* // ISOMB/WCSR №113, 2007, ISO/WD 2600:2010. - Path to link: <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:26000:ed-1:v1:en>
4. Тимошенко І. В. *Соціальна відповідальність і етика бізнесу в контексті інституціонального аналізу* / І. В. Тимошенко, О. Н. Нащкіна // *Вісник НТУ «ХПІ»*. Серія: *Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства*. – 2013. – № 53(1026).
5. *Статистичний щорічник України. 2013 год.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. *Статистичний збірник «Сільське господарство України». 2014 рік.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Самаєва Ю. *Девальвація праці.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/macrolevel/devalvaciya-praci-.html>
8. *Статистичний збірник «Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2013 році»* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
9. Галушко В. П. *Зарубіжні системи забезпечення якості молока у виробничому ланцюзі та можливості їх застосування в Україні* / В. П. Галушко, І. М. Суха // *Економіка АПК*. – 2011. – № 3.